

Prisiminus konferenciją „Estetikos, meno filosofijos ir meno istorijos sąveikų teritorijos“

2019 m. balandžio 26 d. Lietuvos kultūros tyrimų instituto Posėdžių salė (Vilnius, Saltoniškių g. 58) vyko aštuonioliktos nacionalinės estetikos ir meno filosofijos ciklo konferencija „**Estetikos, meno filosofijos ir meno istorijos sąveikų teritorijos: tarpkultūriniai atvaizdo funkcionavimo laukai**“. Konferencijos rengėjas – Lietuvos kultūros tyrimų institutas, prof. hab. dr. **Antanas Andrijauskas**, LKTI Komparatyvistinių kultūros tyrimų skyriaus vadovas ir visas LKTI Komparatyvistinių kultūros tyrimų skyrius, Lietuvos estetikų asociacija. Konferencija išsiskyrė originaliomis temomis, gvildenančiomis aktualias filosofijos, komparatyvistikos, menotyros, estetikos problemas.

Rytinio posėdžio I sesiją moderavo prof. habil. dr. A. Andrijauskas, dr. V. Rubavičius.

Pirmasis pranešimą „**Porfyrijo „Nimfų olos“ alegorija: nuo metaforos iki metafizikos**“ pristatė LKTI direktorius dr. **Rasius Makselis**, kuris įvairiais aspektais aptarė 13-ą Homero „Odisejaus“ giesmę. Jis pagrindinį dėmesį sutelkė į olos alegoriją, sakydamas, kad metafora – tam tikri spąstai. Svarbu, kad be Homero, Filonas Aleksandrietis, Plotinas pasitelkdavo alegorijos metodą. Veiksma vieta – Nimfų ola – dvejopa: tamsi, baisi, bet kartu maloni. Tad iš kur tas malonumas kylo? Pristatė nimfos Najadės, siejamos su gėlo vandens šaltiniais, jos sauga ne vandenį, bet medų. Porfyrijus neužsidarė Vakarų

mąstymo tradicijoje, o pasitelkė zoroastrizmo, mitraizmo mitologiją. Pasirodo, kad ola – būdingas istorinis elementas; oluose būdavo iššventinami šventikai. Oluose gyvena žemiškos, chtoniškos dievybės. Porfyrijui ola – pasaulio, kuriame įvyksta sielų įsikūnijimas, simbolis.

Tatyana Solomonik pristatė pranešimą „**Atvaizdo atvaizdas viduramžių alegorijoje**“. Pranešėja pasitelkia anglosaksų poemą „Judita“, taip pat Šventojo Rašto Senojo Testamento Juditos knygą. T. Solomonik, pasitelkdama daugybę Viduramžių kultūros tyrinėtojų citatų, akcentavo, kad Viduramžiais simbolis, jo samprata nesiskyrė nuo alegorijos sampratos. Metafizinis simbolizmas, beje, siekia Antiką, neoplatonikų laikus. Pranešėja teigė, kad Viduramžių žmogui pasaulis – Dievo grožio teofanija.

Dr. doc. **Naglis Kardelis**, pasitelkdamas lyginamąją analizę, kalbėjo apie „**Tikrovės ir atvaizdo sampratą senovės Egipte ir klasikinėje Graikijoje**“. N. Kardelio teigimu, Senovės Egiptas, Graikija mums atskleidžia nepaprastai turtingą pasaulį ir meno, ir filosofijos lygmeniu, plastinėmis formomis įkūnytų dievų, minčių pasaulį. Pranešėjas rėmėsi Herodoto „Istorijos“ (II t.) pastebėjimu, kad Egipte viskas yra kitaip, lyginant su Graikija. Ten – Graikijoje – gamta suvokiama kaip sukultūrinta; kultūros pasaulis suvokiamas kaip prigimtinis, gamtinis. Herodotas taikliai pastebi nykstančią skirtį tarp *kultūros* ir *natūros*,

tarp *vaizdo* ir *atvaizdo*. Egipte atvaizdo semantikoje akcentuojamas gyvybės momentas, elementas. Pasak N. Kardelio, panagrinėjus egiptiečių valdovo faraono Tutanchamono vardo semantiką, paaiškėja, kad tai – gyvasis (Amono) atvaizdas. Egipte manyta, kad atvaizdas gali atgyti, tad ženklo, atvaizdo buvo bijoma.

Vėliau **dr. doc. Stanislovas Juknevičius** pristatė pranešimą „**Atvaizdai, simboliai, archetipai: tarpcivilizacinio diskurso ypatumai**“, kuriame polemiskai kėlė klausimą, nuo ko priklauso atvaizdo pasaulis? Nuo išorinių veiksnių ar vidinio menininko pasaulio, jo empatijos. Apie estetinę empatiją prirašyta daugybė tomų. Ontologinė empatija – grožio, gėrio ekstrapoliavimas į pasaulį. Pagrindinis teiginys – socialinė empatija yra neatsiejama nuo ontologinės. Dr. doc. S. Juknevičius savo pranešime pasitelkė ir archetipų – bendro mąstymo, bendros jausenos – sampratą, taip pat simbolių sritį (tas pats objektas vienam žmogui gali turėti daug skirtingų semantinių prasmų, o kitam – nieko). Plėtodamas savo teiginius, S. Juknevičius pasitelkė ir savitas japonų estetiškes kategorijas, cituodamas garsaus japonų rašytojo, novelisto Jasunario Kavabatos Nobelio premijos įteikimo metu pasakytą kalbą „Japonijos grožio sukurtas mano sielos pasaulis“, kurioje teigiama, kad „grožio suvokimas pažadina meilės ir užuojautos žmonėms jausmą ir visi tada tampa draugais.“

Prof. habil dr. akad. Antanas Andrijauskas pristatė pranešimą „**Atvaizdo sampratą arabų-musulmoniškoje ir Rytų Azijos civilizacijose savitumai: lyginamasis požiūris**“. Profesorius pabrėžia islamo pasaulio atvaizdų sistemų savitumą,

jų įvairias sąveikas su hebrajų, Bizantijos, Vakarų ir kitų civilizacijų estetiniais ir meniniais fenomenais. Daug ką tikriausiai šokiruoja, bet lietuviškų Slucko juostų jautrūs koloritiniai sprendimai ir paskiri jų simboliniai elementai atėję iš persų civilizacijos, deja, tai mažai tyrinėta. Lyginamosios analizės požiūriu ypač įdomus islamiškos miniatiūros estetikos fenomenas, būdingas musulmonų knyginės iliustracijos ikonografijai. Nors didžiausių aukštumų islamo civilizacijoje pasiekusi persų miniatiūra yra knygų menas, ji peržengia teksto iliustracijos funkcijas. Musulmonų mene išryškėja iliustracijų autonomiškumas. Skirtingai nei kitų civilizacijų, islamiška miniatiūra sukuria didžiulį erdvių iliuzijas. Ypač svarbus ir ornamentų struktūriškumas, tuščių erdvių vengimas.

Dr. Vytautas Rubavičius kalbėjo apie „**Naujosios Lotynų Amerikos ontologijos vaizdinys J. Camerono filme Avataras**“. Remdamasis konkrečiau kino filmo analize, jis lyginamuoju aspektu atskleidė Lotynų Amerikos civilizacinio pasaulio atvaizdų sistemų savitumą ir neblėstantį aktualumą. Lotynų Amerikoje V. Rubavičius mato tam tikrą bendrybės auoreolę (Lotynų Amerikos proza, ispanų, portugalų kalbos, jų įsisavinimas, labai intensyvus mūsų mažai žinomas gamtosauginis judėjimas, išsilaisvinimo teologija ir pedagogija etc.), formuojanti įvairiaspalvį civilizacijos korpusą-darinį, kuris turi galingą poveikį šio savito civilizacinio pasaulio menininkų ir rašytojų kuriamoms savitoms vaizdinių sistemoms.

I sesiją užbaigė **dr. Deima Katinaitė** pranešimu „**Baublio vaizdinys Dionizo Poškos sode. Bachtiniška interpretacija**“.

Pranešėjai baublys – paradoksalus daugybės interpretacijų objektas, o Poška – sokratiškas pokštautojas. D. Katinaitė baubliui priskiria kaukės ir liudijimo funkcijas.

II sesiją moderavo dr. N. Gaidauskienė, dr. S. Jastrumskytė. Šios sesijos pranešimai buvo skirti išskirtinai estetikos, menotyros problemoms.

Dr. **Žilvinas Svigaris** pristatė išpūdingą gerai struktūruotą pranešimą „**Stogastulpių vaizdinė simbolika: anapus estetikos slypintis matmuo**“, kuriame pabrėžė lietuvių liaudies meno tradicijų tyrinėjimo svarbą dabartiniame galingų globalių dabartinės suprekintos kultūros tendencijų aplinkoje.

Dr. **Nidos Gaidauskienės** pranešimo tema – „**Iš XX a. pradžios atvaizdo istorijos: fotografijos ir vaizduojamojo meno sąsajų keli aspektai**“ buvo pateikta daug visiškai unikalios šio mūsų kultūros istorijos tarpsnio istoriografinės medžiagos ir pabrėžta būtinybė įdėmiau kritiškai žvelgti į konkretaus laikmečio istorinių šaltinių pažinimą.

Dr. **Salomėja Jastrumskytė** pristatė pranešimą „**Vaizdinys sinestezijos estetikos sampratos metamorfozėse**“, kuriame atkreipė dėmesį į sparčiai augantį sinestezijos fenomeno tyrinėjimo aktualumą ir jo plačias galimybes tyrinėjant skirtingų civilizacinių pasaulių ir meno raidos epochų atvaizdų sistemų savitumą.

Keli pranešimai buvo skirti Rytų Azijos tautų estetikos problematikai: **Julija Karavajeva** pristatė pranešimą „**Ike Taigos vaizdinių recepcija Japonijos meno istorijos kontekste**“, kuriame glaustai aptarė šio įtakingo XVIII a. *bunjinga* krypties tapybos ir kaligrafijos meistro vaizdinių sistemos sąsajas su kinų *wenrenhua* (intelektualų)

dailės tradicijomis, o kartu ir tautinių japoniškų estetikos ir meno tradicijų poveikį jo kūrybai.

Inga Laužonytė pristatė pranešimą „**Vizualumas zenga kaligrafijos estetikoje: vaizdinės formos, neužpildyto ploto ir poetinės užuominos sąveika**“, kuriame įvairiais aspektais buvo analizuojama ši viena įtakingiausių Rytų Azijos ir Japonijos kaligrafijos kryptų turėjusių didžiulę įtaką Vakarų modernistinei ir postmodernistinei dailei. Pranešime buvo aptariamos jos sąsajos su kinų dailininkų ekscentriškų kūrybos tradicijomis, tačiau pagrindinis dėmesys buvo sutelktas į spontaniško meninės kūrybos proceso įtakotą tuštumos, neužpildyto paveikslo ploto, estetinės užuominos sklaidą žmenga kaligrafijos meistrų kuriamoje vaizdinių sistemoje.

Ernesta Pauplienė pristatė pranešimą „**Vaizdinė estetiškumo ir meistrystės dermė: kinų Song epochos seladono porcelianas**“. Pranešėja daug dėmesio skyrė didingoms kinų keramikos tradicijoms, kuriuose formavosi specifinės porceliano gamybos technologijos. Vėliau perėjo prie detalesnio Song epochoje klestėjusių porceliano kryptų, mokyklų, jų gamybos technologijų ir vizualinių formų aptarimo.

Dr. **Tautvydas Vėželis** pristatė pranešimą „**Situacionizmo judėjimo įtaka (post) moderniojo meno vaizdinei istorijai**“, kuriame glaustai aptarė šio sąjūdžio ištakas, pagrindinius dalyvius ir jo vaizdinių sistemų eklektiškumą, atspindintį postmodernistinio meno ištakų ir jo raidą įtakojančių veiksnių įvairovę.

Popietinis posėdžio III sesiją moderavo prof. habil. dr. A. Andrijauskas, dr. J. Landsbergytė.

Dr. *Agnė Kulbytė* pristatė pranešimą „**Tapybos transformacijos postmodernių jų atvaizdo teorijų poveikyje**“. Jame buvo akcentuojamas postmodernistinių atvaizdo teorijų ryšys su daugeliu klasikinės atvaizdo teorijos paribiuose buvusių naujos non-konformistinės meninės kultūros reiškinių.

Dr. *Rolando Kregždžio* pranešime – „**Sūduvių knygelės a, B nuorašų ikonografinė eksplikacija**“ kritiškai aptarė lietuviškoje istoriografijoje jau tvirtai nusistojusius teiginius ir remdamasis lyginamąja įvairių šaltinių analize pateikė savitą originalia savo aptariamo tyrimo objekto interpretaciją.

Edita Budrytė kalbėjo apie „**Vizualumą hermeneutinės ir analitinės estetikos sankirtose**“. Savo pranešime ji pabrėžė esminius dviejų analizuojamų kryptių skirtumus požiūriuose į vizualumą ir atkreipė dėmesį į tai, kad siekiant geriau pažinti sudėtingus vizualinės kultūros reiškinius ypatingą svarbą įgauna lankstesnės tarpdalykinės prieigos.

Dr. *Andrius Tamoševičius* pristatė pranešimą „**Etinis estetinės patirties matmuo: meno kūrinio vaizdiniai ir mo-**

ralinių principų horizontas“, kuriame pagrindinį dėmesį sutelkė į fenomenologinės estetikos ištakas, jos santykius su Apšvietos epochos, vokiečių klasikinės meno filosofijos ir neklasikinės pakraipos mąstytojų meno kūrinių vizualumo interpretacijomis.

Dr. *Vygintas Orlovas* pristatė itin savitą pranešimą „**Interneto kultūros įtaka vaizdinių estetikos pokyčiams. Praktika grįstas vaporwave tyrimas**“, pasitelkdamas ir mažai žinomus muzikinius kūrinius.

Dr. *Jūratė Landsbergytė*, pasitelkdama lietuvių rašytojo Mariaus Ivaškevičiaus ir latvių rašytojos Noros Ikstenos kūrybą, kalbėjo apie „**Dvi postmodernaus post-sovietizmo vaizdinių estetikos apraiškos dabartinėje literatūroje**“.

Dr. *Andrius Kulikauskas* pristatė itin prieštaringą pranešimą „**Kaip pokalbiu atsisakyti paminklinių vaizdinių 1941 m. lietuvių tautos valios reiškiėjams nusikaltusiems žmonijai**“.

Iš konferencijoje perskaitytų pranešimų bus atrenkami geriausi penktam „Estetikos ir meno filosofijos tyrinėjimų“ tomui, kurį numatoma išleisti 2019–2020 metais.

ONA GAIDAMAVIČIŪTĖ